

Π. ΦΛΟΥΡΕΝΤΖΟΣ

Η ΔΕΝΤΡΟΛΑΤΡΕΙΑ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΚΥΠΡΟ

Είναι καλά γνωστό ότι το δέντρο υπήρξε συχνά αντικείμενο λατρείας σ' όλες τις αρχαίες θρησκείες. Στις σελίδες αυτής της μελέτης κρίναμε σκόπιμο να καταπιαστούμε με την εικονογραφία της λατρείας αυτής στην Κύπρο που ουσιαστικά δεν υπήρξε αντικείμενο μελέτης ως σήμερα εκτός από ένα ειδικό άρθρο για την εικονογραφία του ιερού δέντρου πάνω σε κυλίνδρους της Τελευταίας Εποχής του Χαλκού.¹

Στην κυρίως Ελλάδα η δεντρολατρεία υπήρξε μία από τις σημαντικότερες λατρείες στην αρχαιότητα και άρχισε να επικρατεί έντονα στον χώρο αυτό κυρίως κατά τη Μινωική και Μυκηναϊκή περίοδο. Κατά τον Μ. Nilsson η δεντρολατρεία χαρακτηρίζει τις αγροτικές περιοχές όπου κτιζόταν για τα ιερά δέντρα υπαίθρια ή αγροτικά ιερά.² Το δέντρο, εκτός του ότι αντιπροσώπευε τη δύναμη της φύσης, του αποδιδόταν συχνά και παράλληλα τα χαρίσματα της αθανασίας και της υγείας.

Φαίνεται ότι στον αρχαίο κόσμο της ανατολικής Μεσογείου δεν υπήρχε μόνο η λατρεία του δέντρου αλλά και κάποια τάση ταύτισής του με την ανθρώπινη ύπαρξη και την ανθρώπινη ψυχή. Αρχαίοι ποιητές αναφέρουν το θρόϊσμα των φύλλων των δέντρων στον αέρα σαν τραγούδι υπάρξεων όπως ήταν οι νύμφες και είναι καλά γνωστός ο μύθος του Απόλλωνα και της Δάφνης και η μετατροπή του ανθρώπου σε φυτό, όπως καλά γνωστός είναι και ο τρόπος χρησιμοδότησης στο μαντείο της Δωδώνης που οφειλόταν στο θρόϊσμα των φύλλων της ιερής δρυός του Διός.

Η Κύπρος ήταν μια εύφορη νήσος με εκτεταμένα και πυκνά δάση. Έτσι κατά την αρχαιότητα δεν μπορούσε να μένει έξω από το γενικό θρησκευτικό γίγνεσθαι, δηλ. την υιοθέτηση της λατρείας του δέντρου. Μελετώντας σήμερα την εικονογραφική εξέλιξη της λατρείας αυτής μέσα στους αιώνες, παρατηρούμε ότι στην Κύπρο έχουμε ήδη από τον 16ο αιώνα π.Χ., δηλ. την αρχή της Τελευταίας Εποχής του Χαλκού, απεικόνιση ιερού δέντρου ή ιερού φυτού σ' ένα αγγείο του τύπου White Slip I που ανήκει στη συλλογή του Λεωνίδα Γεωργίου από τη Λευκωσία. Το φυτό εδώ απεικονίζεται με "έξανθρωπισμένη" μορφή, γιατί στην κορφή του φέρει κεφαλή ανθρώπινη. (Πίν. VIα).

Πρόκειται για μοναδικού τύπου εικονογραφία που καταδεικνύει τον συγκρητισμό και την ταύτιση του ανθρώπινου όντος με το δέντρο. Λίγο μεταγενέστερος (13ος αιώνας π.Χ.) είναι και ένας κύλινδρος από αιματίτη που δεν δημοσιεύτηκε από τον Μ. Meekers³ και παρουσιάζει μια δαιμονική μορφή να γονατίζει μπροστά στο ιερό δέντρο και από την άλλη ένα γρύπα. Βρέθηκε στις ανασκαφές κοντά στο τέμενος Χαλά Σουλτάν στη Λάρνακα (Πίν. VIβ).

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την εικονογραφία του ιερού δέντρου παρουσιάζει ένας αμφοροειδής μυκηναϊκός κρατήρας από τη συλλογή του Κυπριακού Μουσείου στη Λευκωσία με αριθμό Α1647 (Πίν. VIγ). Ο κρατήρας βρέθηκε στην Κύπρο αλλά έχει άγνωστη ακριβή προέλευση. Παρουσιάζει στον ώμο δύο αντιθετικούς ταύρους και στο μέσο το ιερό φυτό ή ιερό δέντρο. Χρονολογείται τον 13ο

1. M. Meehes "The sacred tree on Cypriot cylinder seals" RDAC 1987 σελ. 67

2. M. Nilsson "The Minoan-Mycenaean Religion and its survival in Greek Religion" Lund 1927 p.238

3. Βλ. αν. σημ. 1

αιώνα π.Χ. Την εικονογραφία των εραλδικών ταύρων με το ιερό δέντρο που παρουσιάζεται εδώ για πρώτη φορά θα την δούμε παρακάτω να συνεχίζεται και να κυριαρχεί στην Αρχαϊκή κυπριακή αγγειοπλαστική.

Όπως έχει λεχθεί και πιο πάνω, η κυπριακή αγγειοπλαστική ήδη από τις αρχές της Κυπρο-Αρχαϊκής Ι περιόδου είναι πλούσια σε παραστάσεις με απεικόνιση ζώων, πτηνών κι' ανθρώπων αντιθετικά τοποθετημένων μπροστά σ' ένα ιερό δέντρο ή φυτό.

Οι παραστάσεις αυτές μπορούν να ομαδοποιηθούν τυπολογικά σε τέσσερις ομάδες ως εξής: 1) Ιερό δέντρο με πουλιά, 2) Ιερό δέντρο με ζώα, 3) Ιερό δέντρο με ανθρώπους 4) Ιερό δέντρο με μυθολογικά όντα (σφίγγες). Στη συνέχεια θα παρουσιάσουμε αναλυτικά τη συγκεκριμένη εικονογραφία σε κάθε μια απ' αυτές τις ομάδες:

1. Ιερό δέντρο με πουλιά: Ένα δείγμα της ομάδας αυτής είναι ο αμφορέας με Λευκό Γραπτό διάκοσμο του τύπου IV που προέρχεται από την Επισκοπή Λεμεσού (Πιν. VIIα). Ο εν λόγω αμφορέας φέρει παράσταση αντιθετικών πτηνών στο λαιμό και χρονολογείται στην Κυπρο-Αρχαϊκή Ι περίοδο. Πολύ κοντά στον τύπο και στην τεχνοτροπία της πιο πάνω παράστασης βρίσκεται η παράσταση με αντιθετικά πτηνά στον αμφορίσκο από τις συλλογές του Κυπριακού Μουσείου με άγνωστη προέλευση (1967/XI-22/4) (Πιν. VIIβ), που χρονολογείται στο τέλος της Κυπρο-Αρχαϊκής ΙΙ περιόδου. Φαίνεται ότι και στις δύο πιο πάνω περιπτώσεις το ιερό φυτό είναι ο φοίνικας. Ένα άλλο δείγμα που ανήκει στην ίδια ομάδα αλλά είναι διαφορετικής τεχνοτροπίας είναι ο αμφορέας με αρ. 1954/III-5/1 άγνωστης προέλευσης που ανήκει στις συλλογές του Κυπριακού Μουσείου. (Πιν. VIIγ). Εδώ τα πουλιά αποδίδονται με την τεχνοτροπία του ορθόδοξου "ελεύθερου" ζωγραφικού ρυθμού και το αντικείμενο χρονολογείται στις πρώτες φάσεις της Κυπρο-Αρχαϊκής Ι. Όσον αφορά το είδος του φυτού που θεωρείται εδώ ιερό είναι δύσκολο να ταυτιστεί.

Ένα άλλο εξαιρετικό δείγμα της τεχνοτροπίας αυτής προέρχεται από την Συλλογή Πιερίδη. Πρόκειται για αγγείο του ελεύθερου ζωγραφικού ρυθμού και παρουσιάζει φοίνικα μεγάλων διαστάσεων με δύο αντιθετικά πουλιά (Πιν. VIII:α) και χρονολογείται στον 7ο αιώνα π.Χ.

Παρόμοιοι τύποι και τεχνοτροπίας, ιδιαίτερα των πτηνών, είναι η οινοχόη από τη συλλογή Κολοκασίδη στη Λευκωσία και αυτή άγνωστης προέλευσης, η οποία φέρει "φανταστικό" δέντρο το οποίο είναι αδύνατο να ταυτιστεί με οποιοδήποτε φυσικό δημιούργημα. Ίσως να πρόκειται για δέσμη από στάχυα. Χρονολογείται στην Κυπρο-Αρχαϊκή Ι περίοδο (Πιν. VIIIβ). Παρόμοιος τύπος αγγείου προέρχεται από τις συλλογές του Μητροπολιτικού Μουσείου. Πρόκειται για μια οινοχόη με ανοικτή εκροή του Δίχρωμου τύπου.⁴

Παρόμοιας τεχνοτροπίας είναι η οινοχόη μεγάλων διαστάσεων με αρ. B.1941 από τις συλλογές του Κυπριακού Μουσείου. Προέρχεται από τη Βατυλή (Επ. Αμμοχώστου) (Πιν. Χα). Τα αντιθετικά πουλιά έχουν αποδοθεί με την τεχνοτροπία του ελεύθερου ζωγραφικού ρυθμού και το ιερό δέντρο στο κέντρο πολύ πιθανόν να παρουσιάζει ελιά ή ροδιά.

Σ' αυτή την ομάδα ανήκει μια άλλη σειρά από παραστάσεις που το χαρακτηριστικό τους είναι "τα φανταστικά" δέντρα ή φυτά που αποτελούνται από στοιχεία που θυμίζουν ρεαλιστικά μέρη του δέντρου ή φυτού και πολλά άλλα στοιχεία που αντιπροσωπεύουν καθαρά γεωμετρικά διακοσμητικά μοτίβα.

4. V. Karageorghis-J. de Gagnier "La ceramique chypriote de style figure", Roma 1974 p.366

Μια ξεκάθαρη εικονογραφία ιερού δέντρου που αποτελείται από σύνθεση καθαρά γεωμετρικών μοτίβων προέρχεται από τους Στύλλους (επ. Αμμοχώστου). Πρόκειται για μετόπη κύλικα (αρ. Β 2007) με το ιερό δέντρο στο κέντρο και δύο αντιθετικά πουλιά που έχουν αποδοθεί με τα χαρακτηριστικά του “ελεύθερου” ζωγραφικού ρυθμού (Πιν. VIIIγ).

Παρόμοια αγγεία που παρουσιάζουν μη ρεαλιστικά φυτά ή δέντρα είναι μια οينوχόη από τη συλλογή του Ιδρύματος Πιερίδη (Πιν. IXα) που χρονολογείται στο τέλος της Κυπρο-Αρχαϊκής Ι περιόδου. Πρόκειται για πλούσια σύνθεση με κεντρικό άξονα άνθος λωτού. Το φυτό του λωτού αποτελείται από γεωμετρικά διακοσμητικά στοιχεία. Μια άλλη οينوχοΐσκη (αρ. ευρ. 1987/IV-24/1) από τις συλλογές του Κυπριακού Μουσείου που παρουσιάζει ιερό φυτό στη μέση δύο αντιθετικών πουλιών (Πιν. IXβ) ανήκει στην ίδια τεχνοτροπία.

Η εικονογραφία του σύνθετου ιερού φυτού (σύμπλεγμα γεωμετρικών και ρεαλιστικών στοιχείων), παρατηρείται και στη διακόσμηση ενός δίνου άγνωστης προέλευσης και Δίχρωμου ρυθμού (αρ. 1950/ΧII-29/2) που προέρχεται από τις συλλογές του Κυπριακού Μουσείου. (Πιν. Χβ)

Η εικονογραφία του “φανταστικού” ή ημιφανταστικού ιερού δέντρου υπάρχει πλούσια και σε πολλά άλλα παραδείγματα που προέρχονται από την Κύπρο αλλά βρίσκονται σήμερα στις συλλογές ξένων Μουσείων της Ευρώπης και της Αμερικής. Ένα τέτοιο παράδειγμα κοσμεί δύο κύλικες, μια από το Εθνικό Μουσείο της Κοπεγχάγη⁵ και μια από τη συλλογή Teddy Kalleh στα Ιεροσόλυμα.⁶

Μοναδικές και αξιόλογες απ’ αυτή την άποψη είναι δύο ακόμη οينوχόες. Η μία βρίσκεται στο Μουσείο του Λούβρου και απεικονίζει σύνθετο ιερό δέντρο που φαίνεται ότι μπορεί να ταυτιστεί με το άνθος του ηλιοτροπίου πλαισιωμένο από λωτούς. Στα δεξιά και αριστερά της σύνθεσης αυτής βρέσκονται αντιθετικά πουλιά.⁷

Ένα άλλο αγγείο προέρχεται από τις συλλογές του Μητροπολιτικού Μουσείου της Ν. Υόρκης. Είναι μια πλούσια διακοσμημένη οينوχόη του “ελεύθερου” ζωγραφικού ρυθμού, στην οποία ο ζωγράφος παρουσιάζει την τάση του *horror vacui*, γιατί ο ελεύθερος χώρος στις πλευρές του αγγείου ζωγραφίζεται με ζεύγος ελαφιών, ένα στην κάθε πλευρά.⁸

Τέλος έχουμε περιπτώσεις όπου το ιερό φυτό είναι θαμνώδες ή αποτελείται μόνο από έναν κλάδο. Ένας και μοναδικός ιερός κλάδος απεικονίζεται στην οينوχοΐσκη με αρ. Β.794 (Πιν. IXγ) με άγνωστη προέλευση. Επίσης θαμνώδη ιερά φυτά παρουσιάζονται σε δύο οينوχόες από το Μουσείο του Λούβρου (αρ. Α.197, ΑΜ 293) με αντιθετικά πουλιά του τύπου White Painted V που χρονολογούνται στην Κυπρο-Αρχαϊκή ΙΙ περίοδο.⁹

2. Ιερό δέντρο με αντιθετικά ζώα: Πρόκειται για τη δεύτερη ομάδα της τυπολογίας της εικονογραφίας του ιερού δέντρου στην Κυπρο-Αρχαϊκή κεραμική. Μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι τα εραλδικά ζώα που πλαισιώνουν αντιθετικά το ιερό δέντρο ή φυτό είναι δύο ειδών δηλ. αίγαγροι και ταύροι. Ένα ενδιαφέρον και σπάνιο παράδειγμα της εικονογραφίας αυτής προέρχεται από έναν αμφορέα

5. Βλ. αν. σελ. 376

6. Βλ. αν. σελ. 337

7. Βλ. αν. σελ. 362-363

8. Βλ. αν. σελ. 208-209

9. Βλ. αν. σελ. 382-383

της Κυπρο-Αρχαϊκής Ι περιόδου από τη συλλογή Χρ. Χαράκη στη Λεμεσό. (Πιν. ΧΙα). Το αγγείο φέρει δύο αντιθετικούς αίαγρους και το ιερό δέντρο κάτω από τη λαβή. Πρόκειται για μία μοναδική εικονογραφία σε μοναδική θέση αποδοσμένη γραμμικά.

Μια άλλη μοναδική παράσταση που αφορά εραλδικούς αίαγρους είναι αυτή που δημοσιεύτηκε από τον Ohnefalsch Richter. Παρουσιάζει ένα δέντρο κατασκευασμένο από γεωμετρικά μοτίβα και άνθος λωτού στην κορυφή με δύο εραλδικούς αίαγρους μεγάλων διαστάσεων.¹⁰

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν στη μελέτη της εικονογραφίας του ιερού δέντρου οι παραστάσεις ταύρων. Είναι σημαντικό το γεγονός ότι οι ταύροι αποδίδονται σκυφτοί σε επιθετική στάση σχεδόν σε όλες τις γνωστές περιπτώσεις. Ίσως αυτή η στάση να εκφράζει παραπέρα προστασία του ιερού δέντρου από την απλή εραλδική παρουσία. Τέτοιες παραστάσεις έχουμε από αρκετά μέρη της Κύπρου, κυρίως από την επαρχία Αμμοχώστου. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η βαρελόσχημη οινόχρη με αρ. 1958/Χ-4/1 που βρέθηκε στη Γύψου (Πιν. Χγ). Παρουσιάζει επιτιθέμενους ταύρους με ιερό φυτό ένα άνθος λωτού πλαισιωμένο με άλλα γεωμετρικά μοτίβα. Της ίδιας περίπου σχολής και τεχνοτροπίας είναι ο κύλικας από το Σπαθαρικό (Πιν. ΧIIα,β) που ανήκει στη συλλογή του Επαρχιακού Μουσείου Αμμοχώστου. Ο κύλικας που είναι του Δίχρωμου τύπου και χαρακτηριστικής τεχνοτροπίας του ζωγραφικού ρυθμού της ευρύτερης περιοχής Αμμοχώστου-Καρπασίας παρουσιάζει δύο όψεις, όπου οι επιτιθέμενοι εραλδικοί ταύροι προστατεύουν διαφορετικό ιερό φυτό.

Ένα μοναδικό δείγμα της εικονογραφίας του ιερού δέντρου προέρχεται από τη συλλογή Τ. Φυλακτού στη Λευκωσία (σήμερα βρίσκεται στη συλλογή Γ. Παρασκευαΐδη, Λ/σία). Πρόκειται για κρατήρα ή δίνο μεγάλων διαστάσεων διακοσμημένο με υβριδικού τύπου τεχνική (Γραπτής, Δίχρωμου και Μελανής επί Ερυθρού) και φέρει μια ζώνη όπου στο κέντρο βρίσκεται το ιερό δέντρο (ελιά;) με αντιθετικούς ταύρους να το φρουρούν. Στην αριστερή άκρη υπάρχει ακόμη ένα δέντρο που είναι φοινικιά (Πιν. ΧΙβ). Το αγγείο χρονολογείται στην Κυπρο-Αρχαϊκή Ι περίοδο και προέρχεται προφανώς από την περιοχή Κουρίου-Αμαθούντας.¹¹ Η εικονογραφία του ιερού δέντρου με εραλδικά ζώα παρουσιάζει στην περίπτωση αυτή ιδιαίτερο ενδιαφέρον, γιατί οι ταύροι που το φρουρούν φέρουν στην πλάτη τους πουλιά τα οποία παρουσιάζονται σαν επιπλέον εραλδικά στοιχεία για το ίδιο το δέντρο.

Ξεχωριστό ενδιαφέρον παρουσιάζει επίσης ένας αμφορέας με αρ. ΑΜ660 που προέρχεται από τις συλλογές του Μουσείου του Λούβρου. Ο αμφορέας ανήκει στην Κυπρο-Αρχαϊκή Ι περίοδο και φέρει αντιθετικούς ταύρους μπροστά σ' ένα συμβατικό "ιερό δέντρο" με δύο άνθη λωτού στη βάση. Η όλη εικονογραφία παρουσιάζει την καινοτομία ότι εισάγονται για πρώτη και μοναδική φορά τα ψάρια σαν εραλδικά όντα πάνω από τις ράχες των ταύρων.¹²

Φαίνεται ότι η συγκεκριμένη αυτή εικονογραφία του ιερού δέντρου με τους εραλδικούς ταύρους ήταν δημοφιλής και σ' άλλες περιοχές της ανατολικής Μεσογείου, αν κρίνουμε από το μέρος ενός πλούσια διακοσμημένου κρατήρα που βρίσκεται στο Βρετανικό Μουσείο και βρέθηκε στη Al-Mina.¹³

10. Max Ohnefalsch-Richter "Kypros the Bible and Homer" London 1893 σελ. 199

11. V. Karageorghis "Two pictorially decorated vases of the Cypro-Archaic period" in Studies presented in Memory of P. Dikaios, Nicosia 1979 σελ. 123

12. V. Karageorghis-J. de Gagnier "La ceramique chypriote de style figure", Roma 1974 p.158

13. Βλ. αν. σελ. 155

3. Ιερό δέντρο με αντιθετικές ανθρωπίνες μορφές: Το χαρακτηριστικό της ομάδας αυτής είναι ότι οι ανθρωπίνες μορφές που φρουρούν ή κάποτε μυρίζουν το ιερό δέντρο ή φυτό είναι κατ' εξοχήν γυναικείες και κοσμούν αμφορείς μεγάλων διαστάσεων.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η σύνθεση στον ώμο αμφορέα Κυπρο-Αρχαϊκής περιόδου που προέρχεται από τη συλλογή Ν. Μιχαηλίδη στη Λ/σία (Πιν. ΧΠγ) Αντιθετικές γυναικείες μορφές στηρίζουν φυτό λωτού.

Διαφορετική είναι η εικονογραφία του τύπου που απεικονίζεται στους μεγάλους αμφορείς, δηλ. τον αμφορέα με αρ. 1951/Π-27/1 που προέρχεται από την Έγκωμη (επ. Αμμοχώστου) (Πιν. ΧΠβ) και τον αμφορέα με αρ. Β.2020 άγνωστης προέλευσης (Πιν. ΧΠα). Και στις δύο περιπτώσεις οι γυναικείες μορφές που στέκουν αντιθετικά μυρίζουν τα άνθη λωτού που αποτελούν μέρος ενός φανταστικού ιερού δέντρου ή ιερού φυτού.

4. Ιερό δέντρο με αντιθετικές σφίγγες: Εκτός από τα πιο πάνω εραλδικά φυσικά όντα παρουσιάζονται στην περίπτωση της εικονογραφίας του ιερού δέντρου στην Κύπρο και όντα μυθολογικά όπως οι σφίγγες. Είναι καλά γνωστό ότι η εικονογραφία της σφίγγας έχει μια βαθιά παράδοση στην κυπριακή τέχνη και χρησιμοποιήθηκε κατά καιρούς από τους Κύπριους τεχνίτες για διακόσμηση όχι μόνο κεραμικής αλλά και χάλκινων, ελεφάντινων, χρυσών και άλλων αντικειμένων ήδη από την Τελευταία Εποχή του Χαλκού.

Στην προκειμένη περίπτωση του ιερού δέντρου, η σφίγγα χρησιμοποιήθηκε στην εραλδική στάση η οποία του προσφέρει προστασία. Ένα παράδειγμα της εικονογραφίας αυτής είναι ο κύλικας αρ. 867 από το Μουσείο Αμμοχώστου. (Πιν ΧΙΥα) Προέρχεται από τον Άγ. Θεόδωρο και παρουσιάζει σφίγγες να φρουρούν το ιερό φυτό που σ' αυτή την περίπτωση είναι το άνθος λωτού.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η εφαρμογή της ίδιας εικονογραφίας για διακόσμηση του πλήι-νου θώρακα πολεμιστή που βρέθηκε στο ιερό στο Καζάφани¹⁴ (Πιν. ΧΙΥβ). Όλες οι πιο πάνω παραστάσεις χρονολογούνται στην Κυπρο-Αρχαϊκή Ι περίοδο.

Η εικονογραφία αυτού του τύπου κοσμεί επίσης δύο αμφορείς που προέρχονται από τις συλλογές του Κυπριακού Μουσείου στη Λευκωσία. Ο ένας είναι αμφορέας με κάθετες λαβές (αρ. Β2009) και φέρει ιερό δέντρο που καταλήγει σε λωτούς (Πιν. ΧΥβ). Η δεύτερη περίπτωση αφορά τον αμφορέα με αρ. Β.333. Εδώ οι αντιθετικές σφίγγες προστατεύουν ένα φανταστικό ιερό δέντρο από το οποίο προβάλλουν άνθη λωτού (Πιν.ΧΥα).

Μια άλλη ενδιαφέρουσα παραλλαγή της εικονογραφίας αυτής παρουσιάζεται πάνω σε μια πυξίδα (αρ. 839) με πώμα που προέρχεται από τις συλλογές του Βρετανικού Μουσείου.¹⁵ Η εικονογραφία του ιερού δέντρου είχε σε βάθος επηρεάσει ακόμη και τοπικά εργαστήρια στην Κύπρο, όπως φαίνεται από έναν αμφορίσκο του εργαστηρίου της Αμαθούνας, ο οποίος προέρχεται από ιδιωτική συλλογή και βρίσκεται σήμερα με μακρόχρονο δανεισμό στο Princenton University Art Museum στις ΗΠΑ.¹⁶

14. V. Karageorghis "A favissa at Kazaphani", RDAC 1978, 156-193

15. V. Karageorghis - J. de Gagnier, βλ. αν. p.129

16. V. Karageorghis "The Princenton Amphoriskos of the Amathus style" in RDAC 1990, σελ.21

Αφού μελετήσαμε τις διάφορες παραλλαγές τις εικονογραφίας του ιερού δέντρου στην κυπριακή κεραμική της Πρώιμης Εποχής του Σιδήρου, θα περάσουμε τώρα σε ένα άλλο αντικείμενο με σπάνια παράσταση που δημοσιεύεται εδώ για πρώτη φορά.

Πρόκειται για έναν αμφορίσκο του τύπου V της Γραπτής κεραμικής που ανήκει στην συλλογή Λ. Γεωργίου από τη Λευκωσία (πρώην συλλογή Π. Κολοκασίδη) (Πιν. XVI).

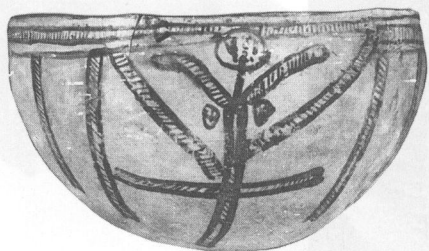
Ο αμφορίσκος που χρονολογείται στην Κυπρο-Αρχαϊκή II περίοδο φέρει στον ώμο του πολύ ενδιαφέρουσα παράσταση που σχετίζεται απόλυτα με την δεντρολατρεία. Τα κεντρικά σημεία της παράστασης είναι δύο μορφές, μία ανδρική και μία γυναικεία, των οποίων τα χέρια μετατρέπονται σε φύλλα δέντρου ή άλλου φυτού. Οι μορφές αυτές πλαισιώνονται με “δέντρο ζωής”, πουλιά και ψάρια. Πρόκειται για μια τοποθέτηση των ανθρωπίνων όντων μέσα στο φυσικό τους περιβάλλον. Η μετατροπή των ανθρώπων σε δέντρα υπάρχει ξεκάθαρα στη μυθολογία των Ελλήνων, φτάνει να φέρουμε στο μυαλό μας τον μύθο του Απόλλωνα και της Δάφνης.

Δύο άλλες σημαντικές αρχαιότητες που έρχονται να συμπληρώσουν το ρεπερτόριο της εικονογραφίας της δεντρολατρείας στην κυπριακή αρχαιότητα προέρχονται από τα Μανδριά της επαρχίας Πάφου. Πρόκειται για δύο συμπλέγματα πήλινων ειδωλίων. (Πίν. VIδ,ε). Παρουσιάζουν γυναικείες μορφές που φορούν ψηλό πόλο να χορεύουν ή ίσως να προσεύχονται γύρω από ένα φυτό ή δέντρο. Τα συμπλέγματα αυτά χρονολογούνται στην Κυπρο-Αρχαϊκή II περίοδο.

Σαν κατακλείδα θα πρέπει να τονιστεί ότι η δεντρολατρεία στην Κύπρο υπήρξε τόσο βαθύριζη, γι' αυτό και διασώζεται ζωντανή μέχρι σήμερα στην κυπριακή λαογραφία και στη λαϊκή παράδοση.¹⁷

17. Α. Ρουσούνιδης “Δέντρα στην ελληνική λαογραφία με ειδική αναφορά στην Κύπρο”, Λευκωσία 1988

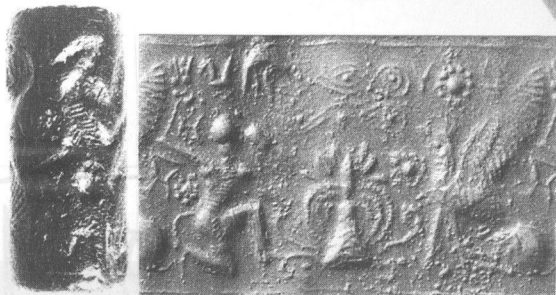
Α. Πανάρετος “Η Δεντρολατρεία από αρχαιότατων χρόνων μέχρι σήμερα”, Λευκωσία 1969

α

γ

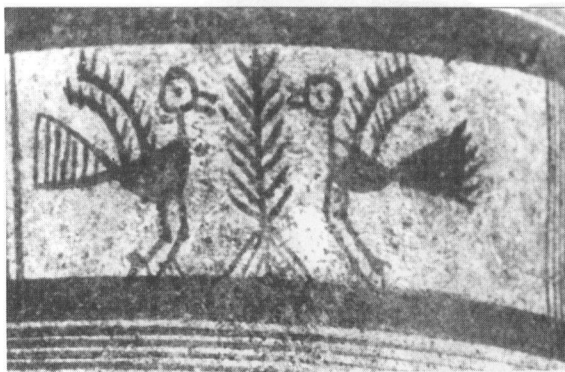
β

δ

ε

α

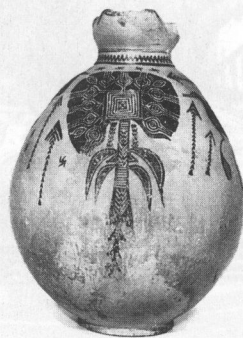

β

γ

α

β

γ

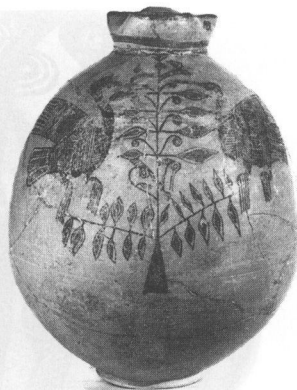
α

β

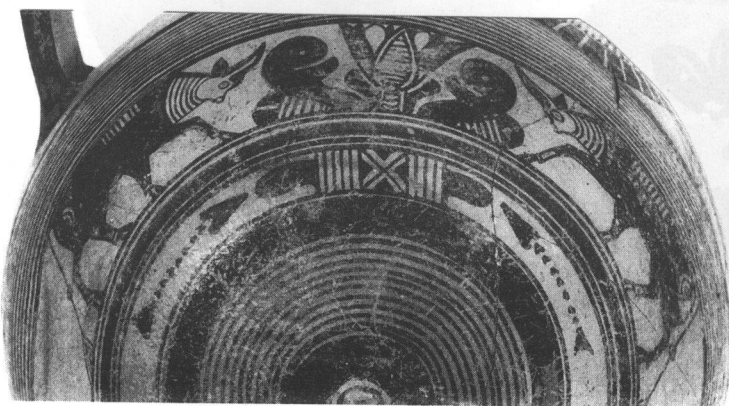
γ

α

β

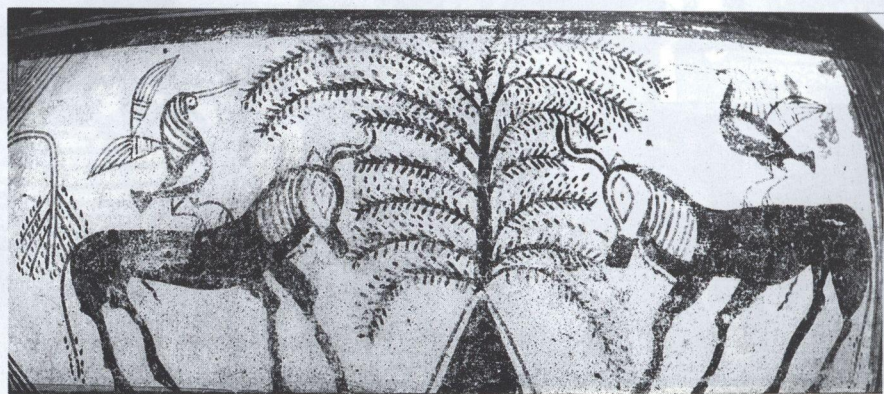
γ

α

β

α

β

γ

α

β

β

